
ПОЛІТИКА ПАМ'ЯТІ У КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ: КОНТЕКСТ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Богуцький Ю. П.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ НА ТЛІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Розвиток українського суспільства доби незалежності відбувається під впливом двох чинників: локальних (внутрішніх) і фундаментальних (або глобальних). Відтак і культурний простір України трансформується у цих двох площинах. А вони, у свою чергу, мають як дотичні характеристики, так і суперечливі, які не збігаються за часово-просторовими ознаками. Ці відмінності проявляються на рівні культурних феноменів, норм, цінностей, на які орієнтуються жителі України, вступаючи у соціальну взаємодію.

Слід звернути увагу на різноманітність та розмаїття культурогенезу становлення сучасної української культурної системи. Регіони сучасної території України довгий час перебували у складі інших держав (Російської та Австро-Угорської імперій, Польсько-Литовської держави тощо). А отже, у різних регіонах України маємо різний етнокультурний менталітет, релігійні традиції та відмінний політичний досвід. Варто навести лише деякі дані.

Міжнаціональні відносини.

Згідно із Всеукраїнським переписом населення 2001 р., в Україні нараховувалося 37,5 млн. українців (77,8% від загальної кількості населення) і 10,9 млн (22,2%) представників інших (понад 130) національностей. Найчисельнішими національними меншинами країни є росіяни (17,3% всього населення), білоруси (0,6% населення), молдовани (0,5%), кримські татари (0,5%), болгари (0,4%), угорці (0,3%), румуни (0,3%), поляки (0,3%).

Етнічні українці становлять більшість в усіх регіонах України, крім АР Крим та м. Севастополя, в яких переважають росіяни. У деяких регіонах України, переважно прикордонних, частка національних меншин є значною (Закарпаття, Буковина, Одещина, Донбас, Харківщина і Дніпропетровщина); багато регіонів можна охарактеризувати як моноетнічні (Поділля, Волинь).

Релігійна ситуація.

Релігійна мережа в Україні на 01.01.2013 р. представлена 55 віросповідними напрямками, у межах яких діє 36995 релігійних організацій, зокрема 35460 релігійних громад; справами церкви опікується 31313 священнослужителів, функціонує 202 духовних навчальних заклади, 13157 недільних шкіл.

Соціально-політична стабільність в державі на сьогоднішній день зумовлюється, разом з іншими чинниками, змістом та спрямованістю неоднозначних, а частіше і контраверсійних процесів функціонування релігійно-церковного комплексу та його активного входження у суспільний простір країни.

Партійно-політична сфера.

Україна має багатопартійну систему, і на 13 листопада 2012 р. в Україні офіційно зареєстровані 200 політичних партій. В останніх виборах до Верховної Ради брали участь 87 політичних партій, 9 з яких стали парламентськими.

Для сучасних українських партій цивілізаційні та геостратегічні орієнтації грають важливішу роль, ніж економічні та соціально-політичні програми, що зумовило появу у діяльності партій проросійської та прозахідної (проєвропейської) спрямованості. Ці та інші чинники активно впливають на формування єдиного культурного простору і нерідко суперечать між собою.

Суперечності спричиняють формування у суспільстві багатоманітних субкультурних утворень, орієнтованих на цінності різного типу культурних укладів. На рівні загальнодержавного життя це позначається фрагментарністю мовного простору, розмитістю цінностей, різновекторністю соціокультурних та геополітичних орієнтацій, що є поживним ґрунтом для розвитку деструктивних суспільно-політичних трансформацій і виступає загрозою розколу суспільства, а точніше реальною перешкодою консолідації суспільства, формування національної ідентичності, цивілізаційного поступу нації як соціальної системи з власними внутрішніми неповторними особливостями.

Йдеться про те, що відмінності суб'єктивних орієнтацій учасників соціальної взаємодії призводять до виникнення суперечностей, посилення ризиків конфліктності. А їх вирішення потребує формування відповідної культури як на суспільному рівні, так і на рівні окремої особистості.

Зважаючи на це, розуміння соціальних конфліктів і врегулювання суперечностей є необхідною складовою успішного поступу України, конструктивної взаємодії в умовах впливів сучасного суперечливого світу.

У цьому контексті однією з найбільш актуальних проблем, яка має значення і для сучасного буття нашого суспільства, і для його майбутнього, є проблема відтворення цілісності культурного простору, де внутрішні зв'язки між частинами переважають над впливом на них зовнішніх чинників. Така цілісність виступає основою національної консолідації та запорукою соціально-економічного розвитку.

Відмінне бачення спільної культурної основи, поглиблення соціокультурних відмінностей, яке спостерігається протягом останнього часу, мають об'єктивну природу, в тому числі й через те, що Україна на рівні регіональних спільнот знаходиться у процесі розвитку нових форм ідентичності.

Різноманіття поглядів, укладів, світоглядних орієнтацій населення України пояснюється історичними особливостями розвитку нашої держави протягом багатьох століть. Тому такий ключовий чинник формування цілісного культурного простору як історична пам'ять народу не може бути визначальним на нинішньому етапі суспільного життя, оскільки він, навпаки, живить ментальні розбіжності мешканців різних регіонів.

Отже, для української нації (як поліетнічної) більш дієві чинники консолідації зосереджені у майбутньому. Очевидно, ні в кого не викликати заперечення бажання розбудувати свою Батьківщину як країну з рівними можливостями, високим рівнем достатку, соціального забезпечення, різноманітного культурного життя тощо.

Водночас нині спостерігаємо, як ризик культурно-ідеологічного антагонізму посилюється в умовах політичної нестабільності та економічних негараздів, що накладає особливу відповідальність на державу, громадські організації та вітчизняну бізнес-спільноту.

Процес культуротворення, формування спільного культурного простору України може бути конструктивним, якщо стане результатом об'єднаної дії цих соціальних суб'єктів. Українська держава і суспільство все більше потребують плекання нової культури діалогу між бізнесом, владою та громадянським суспільством, спільних проектів, які об'єднували б зусилля держави, професійних та бізнесових спільнот на всіх рівнях суспільного життя.

Така потреба виявляється, з одного боку, у необхідності соціальної скерованості розвитку державної складової України (на відміну від адміністративно-бюрократичної) та, з іншого боку, відтворення місцевих самобутніх ресурсів розвитку національного бізнесу.

Складності розвитку такого діалогу певною мірою вкорінені як у національній ментальності (хуторянсько-індивідуалістичних налаштуваннях і смислах суспільної активності), так і в особливостях історичного розвитку українського суспільства протягом останніх десятиліть.

У світі ще з початку 1990-х років соціалізація бізнесу стала однією з головних світових тенденцій соціально-економічного розвитку. Зокрема, поворотним пунктом розвитку людства стала Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку, що відбулася у 1992 р. в Ріо-де-Жанейро. Там вперше постало питання щодо сталого розвитку як ідеології XXI ст., що передбачає необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людини і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Отже, були декларовані та зафіксовані нові вимоги з боку світового співтовариства до корпорацій щодо підвищення їхньої соціальної відповідальності.

Цей форум став потужним імпульсом до активізації вивчення ролі великих компаній у вирішенні соціальних проблем, а також у розробці програмних політичних документів на корпоративному, національному й міжнародному рівнях, які визначають сфери соціальної відповідальності й соціальні функції бізнесу.

У культурному просторі формуються громадянські, професійні, творчі якості особистості, що визначають її суспільну та політичну поведінку і, зрештою, складають її якості у процесі праці та самореалізації. На жаль, в Україні до останнього часу бізнесові спільноти не бачили своєї ролі у формуванні культурного простору на регіональному та загальнодержавному рівнях і не брали на себе відповідальності за це.

Можливо, це пов'язано з тим, що Україна досі не перейнялася стратегією сталого розвитку, не пропагує саму ідею відповідального ставлення до захисту інтересів майбутніх поколінь, натомість зосереджується лише на неухильному зростанні економічних показників країни, регіонів, міст, сіл або окремих галузей економіки.

Зрозуміло, що ідеологія сталого розвитку висуває потребу формування нової політики гуманітарного розвитку України, заснованої на людиноцентричній моделі, визнанні невід'ємного права людини на життя, гармонійному розвитку та повноцінному розкритті творчого потенціалу кожного.

Гуманітарний розвиток повинен формувати систему суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності. Це має стати нашим планом дій на найближче майбутнє.